

TEISĖJŲ TARYBA

L. Sapiegos g. 15, LT-10312 Vilnius, tel. (8 5) 251 4188, faks. (8 5) 268 5187

Lietuvos Respublikos Seimo
Teisės ir teisėtvarkos komitetui
El. p. priim@lrs.lt

2021-05-20 Nr. 36P-62-(7.1.10)
I 2021-04-30 Nr. S-2021-2239

DĖL TEISĖS AKTO PROJEKTO NR. XIVP-184 DERINIMO

Teisėjų taryba, susipažinusi su Lietuvos Respublikos teismų įstatymo Nr. I-480 48 straipsnio pakeitimo įstatymo projektu Nr. XIVP-184 (toliau – įstatymo projektas), teikia pastabas dėl siūlomų teisinio reguliavimo pokyčių.

Galiojančio Teismų įstatymo 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtinti teisėjo veiklos ne teisme ribojimai: *teisėjas negali eiti kitų renkamų ar skiriamų pareigų, dirbti verslo ar kitokiose privačiose įstaigose ar įmonėse, išskyrus pedagoginę ar kūrybinę veiklą. Šios įstatymo nuostatos loginiu ir teisiniu ryšiu susijusios su to paties straipsnio 4 dalimi, pagal kurią teisėjas negali gauti jokio kito atlyginimo, išskyrus teisėjo (įskaitant ne visą darbo laiką dirbantį tarptautinio teismo teisėją) atlyginimą bei užmokestį už pedagoginę ar kūrybinę veiklą. [...].*

Teismų įstatymo 48 straipsnio pakeitimo projektu siūloma išplėsti teisėjo veiklos ne teisme ribojimus, nustatant, kad „*teisėjas negali eiti kitų renkamų ar skiriamų pareigų, išskyrus dėstytojų, mokslo darbuotojų ar kitų tyrėjų pareigas mokslo ir studijų institucijose, dirbti verslo ar kitokiose privačiose įstaigose ar įmonėse, įskaitant paslaugų teikimą verslo arba kitokioms privačioms įstaigoms ar įmonėms (įskaitant švietimo įstaigas, nesančias mokslo ir studijų institucijomis). Teisėjas taip pat negali užsiimti individualia veikla pagal verslo liudijimą ar pažymą, kita versliškumo požymių turinčia veikla.*“

Teisėjų tarybos nuomone, siūlomi įstatymo pakeitimai nedera su Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintu reglamentavimu ir jį aiškinančia oficialiąja konstitucine doktrina bei tarptautiniu mastu pripažįstamais teisėjų veiklos principais.

Konstitucijos 113 straipsnio pirmojoje dalyje nustatyta, kad teisėjas negali užimti jokių renkamų ar skiriamų pareigų, dirbti verslo, komercijos ar kitose privačiose įstaigose ar įmonėse. Jis taip pat negali gauti jokio kito atlyginimo, išskyrus teisėjo atlyginimą bei užmokestį už pedagoginę ar kūrybinę veiklą. Aiškinant šias Konstitucijos nuostatas Konstitucinio Teismo, be kita ko, yra nurodyta:

- Konstitucijos 113 str. 1 dalyje *inter alia* nustatyta, kad teisėjas negali užimti jokių kitų renkamų ar skiriamų pareigų, dirbti verslo, komercijos ar kitokiose privačiose įstaigose ar įmonėse. Šiuo draudimu siekiama užtikrinti teisėjų nepriklausomumą ir nešališkumą [...]. Pažymėtina ir tai, kad draudimas teisėjui dirbti verslo, komercijos ar kitokiose privačiose įstaigose ar įmonėse netaikomas jo pedagoginei, kūrybinei, *inter alia* mokslinei, veiklai mokymo ar mokslo įstaigose, pagal Konstituciją ji yra leidžiama (Konstitucinio Teismo 2016 m. gegužės 16 d. sprendimas).

- Pedagoginės ir kūrybinės veiklos konstitucinės sampratos nėra tapačios, kiekviena iš jų turi savarankišką turinį. Pedagoginė veikla siejama su dėstymu, mokymu, ugdymu mokymo, auklėjimo įstaigose (įskaitant aukštąsias mokyklas), tuo tarpu kūrybinė veikla yra veikla, kuria siekiama sukurti mokslo, technikos, kultūros ar meno kūrinį (Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas, 2011 m. vasario 23 d. sprendimas).
- Kūrybinė veikla gali būti ir nuolatinė, profesinė, ir vienkartinė (epizodinė). Konstitucijoje įtvirtinta kūrybinės veiklos samprata yra viena, jos turinys nepriklauso *inter alia* nuo to, koks asmuo ja užsiima. Už kūrybinę veiklą autoriui gali būti sumokėtas atlyginimas. Visuotinai įprasta, kad atlyginimą už kūrybinę veiklą reguliuoja autorių teisės normos. Paskaita paprastai yra pedagoginės veiklos forma. Paskaitose siekiama suteikti žinių apie dėstomąjį dalyką, aiškinami probleminiai to dalyko klausimai. Tačiau galimi atvejai, kai paskaita dėl to, kad yra itin originali, kokybiškai nauja, neturi analogų, gali būti vertinama kaip kūrinys, kurio išraiškos forma *inter alia* gali būti rašytinė arba žodinė“ (Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas, 2011 m. vasario 23 d. sprendimas).
- Kaip ir kūrybinė veikla, pedagoginė veikla gali būti ir nuolatinė, profesinė, ir vienkartinė (epizodinė). Tai, kad konstitucinė pedagoginės veiklos samprata siejama su dėstymu, mokymu, ugdymu mokymo, auklėjimo įstaigose (įskaitant aukštąsias mokyklas), paprastai suponuoja darbo, tarnybos ar kitokius santykius su atitinkamomis įstaigomis, taip pat su pedagogine veikla susijusių pareigų ėjimą, kartu ir teisę gauti atlyginimą už šią veiklą. Su dėstymu, mokymu ir ugdymu susijusi pedagoginė veikla, taip pat mokslinė veikla, kuri gali būti ir vienkartinė (epizodinė), ši veikla nebūtinai kiekvienu atveju turi būti siejama su konkrečiais darbo, tarnybos ar kitokiais santykiais su atitinkamomis įstaigomis (Konstitucinio Teismo 2016 m. gegužės 16 d. sprendimas).

Taigi, pagal oficialiąją doktriną Konstitucija leidžia teisėjui užsiimti pedagogine ar kūrybine veikla, neapibrėždama įstaigų, kuriose ši veikla yra galima, rato ir tokios veiklos formų; kūrybinė veikla apima *inter alia* mokslinę veiklą, todėl teisėjo paskaitų skaitymas ar seminarų vedimas gali atitikti tiek pedagoginės, tiek kūrybinės veiklos sampratą.

Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2010 m. lapkričio 17 d. rekomendacijos Nr. (2010)12 „Dėl teisėjų: nepriklausomumas, veiksmingumas ir atsakomybė“ II skyriaus 21 punkte nustatyta, kad teisėjai turi teisę užsiimti veikla, kuri nėra tarnybinių pareigų vykdymas; siekiant išvengti interesų konfliktų, ši veikla turėtų būti apribota iki veiksmų, kurie atitinka nešališkumą ir nepriklausomumą.

Europos teisėjų konsultacinės tarybos (CCJE) nuomone, teisėjų veiksmų laisvė vykdyti kitą – neteisminę – veiklą neturėtų būti ribojama, išskyrus atvejus, kai veikla ne darbo metu yra nesuderinama su visuomenės pasitikėjimu teisėju, jo nešališkumu ar nepriklausomumu. Pažymėtina, kad, remiantis Europos šalių praktika, akcentuojamos ne konkrečios veiklos, kurių teisėjas negali imtis, o veikiau tų veiklų poveikis teisėjo nepriklausomumui ir patikimumui.

Visgi, remiantis užsienio šalių, pavyzdžiui, Austrijos, Suomijos, Vokietijos, Islandijos ir Nyderlandų, patirtimi, pagrindinė veikla, su kuria teisėjas gali derinti savo pareigas, yra pedagoginė ir kūrybinė veikla (nesvarbu, ar atlygintina, ar ne). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Albanijoje, Kroatijoje, Čekijoje, Danijoje, Sakartvele, Norvegijoje, Lenkijoje, Švedijoje ir Makedonijoje teisėjams leidžiama mokyti tik jei už šią veiklą mokamas atlygis. Ispanijoje, Norvegijoje, Vokietijoje, Latvijoje, Bulgarijoje, Estijoje teisėjų pedagoginė veikla nėra siejama vien tik su dėstytojų, mokslo

darbuotojų ar kitų tyrėjų pareigų ėjimu mokslo ir studijų institucijose. Mokyti leidžiama tiek valstybinėse, tiek privačiose įstaigose.

Įstatymo projektu siūlomi pakeitimai, kuriais teisėjams būtų draudžiama vykdyti bet kurią individualią veiklą, taip pat ir savarankišką kūrybinę, mokslinę veiklą. Teismų įstatyme įtvirtinus teisinių (darbo ar civilinių) santykių draudimą tarp teisėjo ir privačių juridinių asmenų, teisėjas negalėtų sudaryti autorinių sutarčių dėl, pavyzdžiui, mokslinių, publicistinių straipsnių ar grožinės literatūros kūrinių leidimo, kadangi leidybos veikla užsiimantys juridiniai asmenys paprastai yra privatūs, o taip būtų neproporcingai suvaržoma teisėjo teisė gauti užmokestį už kūrybinę veiklą, ir tokia nuostata nederėtų ne tik su Konstitucinio Teismo oficialiąja doktrina, bet ir su Konstitucijos 113 straipsnio pirmosios dalies nuostatomis.

Teisėjų tarybos nuomone, Įstatymo projektu siejami tikslai, t. y. aiškiau reglamentuoti teisėjams leidžiamą papildomą veiklą bei galimas papildomos veiklos formas, taip pat siekis išvengti galimų interesų konfliktų, gali būti įgyvendinti kitomis formomis. Teisėjų taryba, reaguodama į viešai kilusią diskusiją dėl teisėjų veiklos ne teisme galimumo, siekdama išsaugoti visuomenės pasitikėjimą teismais, teisėjų konstitucinę teisę užsiimti pedagogine ir kūrybine veikla, subalansuoti teisėjo užimtumą kitoje veikloje su konstituciniu teismo nepriklausomumu ir kitais konstituciniais principais bei normomis, apriboti interesų konflikto atsiradimo riziką teismams vykdant teisingumą, 2021 m. vasario 26 d. protokoliniu nutarimu patvirtino Rekomendacijas „Dėl teisėjų vykdomos pedagoginės ir kūrybinės veiklos“, kurios vertintinos kaip pakankamas saugiklis, leidžiantis teisėjams, užsiimantiems pedagogine ar kūrybine veikla, išvengti interesų konfliktų ar jų regimybės. Dėl tokios teisėjų veiklos vertinimo yra pasisakiusi ir Teisėjų etikos ir drausmės komisija, be kita ko, 2021 m. kovo 12 d. sprendime konstatuodama, jog veikla, susijusi su paskaitų teisine tematika rengimu ir skaitymu suteikia teisėjui galimybių gilinti profesines žinias ir tobulinti bendravimo su auditorija bei viešo kalbėjimo įgūdžius, taip pat kelti teisėjo profesijos prestižą, gerinti teisėjo vardą visuomenėje, taip prisidedant prie teismų, kaip atviros institucijos, vardo propagavimo.

Teisėjų taryba ypač atkreipia dėmesį į tai, kad priėmus siūlomus Teismų įstatymo 48 straipsnio 1 dalies pakeitimus būtų pakenkta pačių teisėjų ir kitų teismų darbuotojų kvalifikacijos kėlimo procesui. Pagal Teismų įstatymo 93 straipsnio 2 dalį, teisėjų mokymą, taip pat teismo valstybės tarnautojų ir darbuotojų centralizuotą mokymą ir kvalifikacijos kėlimą, išskyrus įstatymuose numatytus atvejus, organizuoja Nacionalinė teismų administracija. Taigi Teismų įstatymas šiuo metu numato galimybę mokymus organizuoti ne tik mokslo ir studijų institucijoms, bet ir Nacionalinei teismų administracijai. Jei būtų įgyvendinti siūlomi Teismų įstatymo 48 straipsnio 1 dalies pakeitimai, Nacionalinė teismų administracija, nebūdama mokslo ar studijų institucija, negalėtų pilna apimtimi įgyvendinti vienos iš savo veiklos kryptių, kadangi paprastai teisėjų, teismo valstybės tarnautojų ir darbuotojų mokymams pasitelkiami teisėjai. Siūlomais pakeitimais būtų padaroma žala visai teismų sistemai, kadangi teisėjų ir kitų teismų darbuotojų kvalifikacijos kėlimo mokymuose nebegalėtų dėstyti teisėjai. Papildomai pažymėtina, kad siūlomais pakeitimais teisėjams nebūtų leidžiama teikti neatlygintinų paslaugų – skaityti paskaitų, susitikti su visuomenės grupėmis, moksleiviais, senjorais, jei tokios paslaugos tarpininku ar iniciatoriumi nėra valstybinė, savivaldybių ar mokslo ir studijų institucija.

Manytina, kad teisinio aiškumo stokoja ir Įstatymo projektu siūlomas draudimas užsiimti kita versliškumo požymių turinčia veikla. Siūlomas teisinis reglamentavimas gali kelti abejonių ar teisėjas gali nuomoti jam nuosavybės teise priklausančią turtą, įsigyti/turėti akcijų ir kt. Nors teisėjų etikos ir drausmės komisijos 2014 m. kovo 13 d. konsultacijoje Nr. 14 pabrėžta, kad Komisijos

nuomone, adekvačių pajamų iš nekilnojamojo turto nuomos gavimas nėra negalimas pagal Konstitucijos 113 straipsnio 1 dalį, nes tai nėra nurodytas atlyginimas ar užmokestis, kurį teisėjui draudžiama gauti.

Papildomai pastebėtina, kad Įstatymo projektu siūloma atsisakyti galiojančios Teismų įstatymo 48 straipsnio 5 dalies, kurioje numatyta, jog teisėjas negali dalyvauti politinių partijų, kitų politinių organizacijų veikloje, ir 6 dalies, kurioje nurodyta, kad teisėjas nešaukiamas į privalomąją karo tarnybą.

Konstitucijos 113 straipsnio antroje dalyje nurodyta, kad teisėjas negali dalyvauti politinių partijų ir kitų politinių organizacijų veikloje, todėl nėra aišku, kuo remiantis Įstatymo projekte siūloma atsisakyti galiojančios Teismų įstatymo 48 straipsnio 5 dalies nuostatos. Taip pat svarstyтина, ar Teismų įstatymo 48 straipsnio 6 dalis neturėtų būti suderinta su Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymo 15 straipsnio 1 dalies nuostata, pagal kurią privalomoji pradinė karo tarnyba individualia tvarka atidedama teisėjams, kurie yra karo prievolinkai.

Apibendrinus konstatuotina, kad Įstatymo projektas galimai nedera su Konstitucinio Teismo oficialiąja doktrina, kitomis Įstatymo nuostatomis. Teisėjų tarybos nuomone, šiuo Įstatymo projektu nebūtų įgyvendinti siejami tikslai, o pokyčiai greičiau būtų žalingi, nei naudingi.

Pirmininkė

Sigita Rudėnaitė